

O Pasatempo

Galiziako bosgarren probintziaren hiriburua izandako Betanzosen dago O Pasatempo parkea. 1893an hasi eta 1914an amaitu zen eraikitzen, Juan García Naveira indianoaren esanetara. García Naveirak gaztetan Argentinara emigratu zuen, XIX. mende erdialdean Galizian lan egin eta bizitzeko aukera handirik ez zuen askoren patuari jarraituz. Bertan bere anaiarekin hainbat negozio ireki (azkena eta oparoena banku bat) eta lortutako diruaren atal handi bat bere jatorrizko hirian ospitaleak, babes-etxeak eta eskolak eraikitzeko erabili zuen. Modernizazio proiektu horren barnean kokatzen da Pasatempo, parke entziklopedikotzat deskribatua izan dena, umeen munduaren ezagutza zabaldu eta esperientzia ludikoen bidez hezkuntza eskaintzearen asmoa zuelako.

Leku horren balio kultural eta artistikoaren onarpena kostata iritsi da. Historiak ez du horretan lagundu: gudan kontzentrazio esparru bezala erabili zen, sufrimendu eta inposizioaren zeinu bihurtuta. Francoren garaietan abandonaturik, baratzak ezarri ziren lorategien lekuan eta errepide bat eraiki zen bi ataletan apurtuz. 1986an lortu zuen udalak jatorrizko hamar hektareatik geratzen zen bakarra erosi eta poliki-poliki konponduz joatea.

Hezkuntza

Pasatempo ireki zenean, XX. mende hasieran, ume gutxik zuten Betanzosen hezkuntza luze eta sakona jasotzeko aukera. Asko ez ziren sekula eskolara joaten, eta joatekotan, idazten, irakurtzen eta kontatzen ikasi bitartean egoten ziren bertan soilik. Aberatsek bakarrik zuten batxilergoa egiteko au-

kera, arrazoi argiengatik. Oinarrizko ezagutzez baliatuta egiten zioten gehienek munduari aurre, eta askotan urrutiko mundu bati gainera: 1910 eta 1920 artean 400.000 bat pertsonak Galiziatik Ameriketara alde egin zutela kalkulatzen da.

Garaiko oinarrizko hezkuntza tradizional horri kontrajarritz altxatzen zen Pasatempoa hiriaren aldirian. Bertan, ume zein helduek lehoiak, hipopotamoak edo gameluak bezalako harrizko animalia exotikoak ikus zitzaizketen; basamortuaren edo baso tropikalaren adibide ziren munduko paisaia desberdinak paretetako margoetan aurkitu eta gaur egun arte iritsi ez zaizkigun lorategietako landare arraroe-tan imajinatu. Zementuzko kobazuloetan dinosauroen marrazkiak aurkitzen zituztenean, teknika modernoaren mirarien eta historiaurreko gizartearen elkarketarekin liluratu zitezkeen; modernotasun horren erakusle ziren ere tren, globo aerostatiko eta bestelako garraioen errepresentazioak. Eta balizko etorkizun baten aurrekari legez agertzen ziren mural batean «Espainia Monarkikoa eta bere hamazortzi Alaba Errepublikarrak», hots, Ameriketako lurraldeak.

Udan zehar zertxobait baretu dira komunikabideetan hezkuntzaren erreformari buruzko berriak. Iraila, aldiz, sutsu dator. Batetik, eskolako materialen BEZaren igoera. Bestetik, kaleratzeak. Euskal Autonomia Erkidegoan krisia oraindik ez da horrenbeste sumatu: unibertsitateko dekretutzar-raren aplikazioa 2013-2014rako espero da. Hala ere, unibertsitateak aurreratu du ez duela ordezkorik hartuko kasu oso larrietan ez bada. Institutuek, antzeko. Horietan, gainera, musika, kirola, filosofia eta arteko irakasgaiak matematikakoekin ordezkatzea seriozki baloratzen ari omen dira.

Senide batek komentatu dit bere 16 urteko semeak historia ikasi nahi duela. Eta berak bermea eman nahi diola, nahiz eta, noski, telekomunikazioetako ingeniaria izatea nahiagoko zuen. Modu ximple eta onestean adierazi dit senideak enpresari eta teknokratek gizartean denboraz eta gonoraz sarrarazi duten ideia: hezkuntzak dirua irabazteko

modu bat izan behar duela, eta, ondorioz, «etorkizuna duten lanbideak» hautatu eta bultzatu behar direla. Kultura aberastea, kuriositatea garatzea, alor desberdinak lotzeko kapazitatea, munduaren ikuspegi kritiko bat jorratzea... zertarako, ingeniari postu emankorra lortzeko ez bada?

Oraindik ez dugu egoeraren egia barneratu: lan merkea eskaintzen duen lurralde bat izatera bideratuak gaudela, enpresa globalen Monopolyan egon beharrean, fitxak bi xentimotan produzitzen dituen lurraldea izanik. Joera horri jarraituz, soldata ona duten ingeniari horiek ez dute hemen lan egingo, Alemania eta Emirerrietako enpresa handietan baizik. Eta trenetik jaisteko bide bakarra dugu, kulturen, hezkuntzan eta gizarte-dinamiketan oinarria duena. Gizarte anitz bat, eta ez gizarte produktibo bat sortzen duena. Oraindik aukera dugu Euskal Herrian atzerabide gabeko errepideetan ez sartzeko, eta denontzat kalitatezkoa, kritikoa eta publikoa den hezkuntza bikain baten alde apustua egiteko. Ingeniarienezako zein historiagileentzako.

(Post)kolonialismoa

Pasatempoak, noski, harreman berezia du Latindar Amerikako lurraldeekin. Argentinari eskertzen dio García Naveirak bere dirua, bertan du oraindik anaia, eta bertan aurkitu dute etxe eta *lar* galiziar askok. Espainia da bertako hamazortzi errepubliken ama. Ez ahizpa, ez lehengusina, ez izeba: ama. Dena zor zaion ama bat: indiarren basakeriatik salbatzen dituen kultura, atzerapen eta historiaurretik askatzen dituen aurrerapena, paganismotik libratzen dituen erlijioa. Ordainean gutxi eskatu du Espainiak: urrea, lehengaiak eta penintsulan etorkizunik ez duten miserableentzako lurrak eta esklaboak.

Ez dira gutxi azken garaian kanpora joan diren lagunak. Artearen munduarekin lotura dutenak, orokorrean, Berliner edo Mexikora. Baten bat Frantziara. Langabezian egon

eta ingelesa hobetu nahi dutenak, edozein lantxoren trukeko jakintza linguistikoaren bila, Irlandara. Ez da ihes beldurgarria, ttanttaka doan jarioa baizik. Badira ere Alemaniako lan eskariak begiratzan dituzten zenbait; hasiera batean gutxi ordaintzen zaiela diote, baina lanean jarraitzeko eta aurrera egiteko aukera badagoela, hemen ez bezala. Ez zaie tratu ona iruditzen, baina aukera hoberik ez dute aurkitzen.

Seme ingeniaria nahi zuen senideak esan zidan ere pape-rik gabeko langileek ezin zutela dena dohainik izaten jarraitu. Gutxiago kobratuz kompetentzia desleiala egiten zietela hemengo langileei. Eta nik pentsatzen nuen, zer egiten dute gure profesionalek Alemanian, Norvegian, Erresuma Batuan? Diru gutxiagorengatik lan egin esperientziaren truke. Hori ez da desleiala? Eta are gehiago, beraiek al dira horretatik onura ateratzen dutenak, edo soldata erdi batengatik kontratatzen dituztenek?

Oraindik ez dugu egoeraren egia barneratu: lan-indar merkea izatera pasa gara. Orain arte ez genuen arazorik perurarrak, ekuadortarrak, caboverdetarrak lan-indar merke bezala ikusteko. Baina kostatzen zaigu geure buruaren balio galtze hori onartzea. Hots, konkistatzaileen klubetik konkistatuen esparru zabalera pasatzea.

(Neo)kapitalismoa

Ulertzekoa da Pasatempoaren pareta batean kapitalaren sorkuntzaren eskema batekin topatzea. Azken finean, García Naveirak kapitalismoaren aukeren bidez lortu zuen aurrera egitea. Eskema hiru ardatzetatik abiatzen da: batean adimena eta borondatea daude, eta horietatik sortzen da lana; bestetik, ordena eta aurreikuspena, horietatik sortzen delarik ekonomia, lanarekin lotuz, aurrezki ematen duena. Azken ardatz bezala izaera eta zuzentasuna agertzen dira, eta horietatik lortzen da sendotasuna. Sendotasuna ohorea-rekin elkartu eta irmotasuna ematen du. Irmotasun eta aurrezkiaren elkarketatik sortzen da kapitala.

Ez dago hezkuntza neutrorik, eta Pasatempoaren ideologoak ondo zekien zein ziren bere balioak. Aurkezten duen kapitalismoa, ordea, kapitalismo tradizionalista bat da, balio komunitarioei espazio bat uzten diena. Nahiz eta karitatearen ideia klasistan oinarritu, azken finean García Naveirak bere hiriarentzako azpiegitura sozial nabarmenak sortu zituen, garaiko Galiziako aurreratuenetakoak. Eta nahiz eta paternalista izan, bere enpresa eta kapitalismoaren ulermenean lana, esfortzua, ohorea eta zuzentasuna balioztatzen ziren. Komunismo edo sozialismotik oso urrun zegoen arren, pertsonen balioa eta elkar laguntza oraindik bere munduaren ikuspegiaren oinarrietan zeuden. Horregatik zabaldu nahi izan zituen balio horiek Pasatempoan: berarentzako etikaren izaera bera zutelako.

Madrilen bizi den lagun bat bere auzorako Denbora Banku baten sorkuntzan laguntzen ibili da. Anitzak dira horrelako taldeak Euskal Herrian ere, nahiz eta, tamalez, ez behar bezain ezagunak. Oinarria zera da: bakoitzak bere kapazitateak eskaintzen dizkie besteei, eta bere lana, diruan beharrez, denboran ordaintzen da. Horrela, truke sistema bat antolatzen da, non egun batean beste bati mudantzarekin lagunduko diozun, eta beste batean norbaitek azterketa bat prestatzeko ingelesezko klaseak emango dizkizun. Edo arropa lisatuko dizun. Edo landareak ureztatu kanpoan bazaude.

Handik gutxira, *The Wall Street Journal*eko kazetari batek deitu zion nire lagunari, espainiar estatuko jendeak krisiari aurre egiteko zituen estrategiei buruzko artikulu baterako elkarrizketa bat egin nahi ziola. Baina lagunak plataforma aurkeztu zionean, desengainu pixka bat hartu omen zuen kazetariak: dirua sortzeko sistema bat zela uste zuen, eta ez dirurik gabe bizitzeko. Hala ere, artikulua idatzi zuen. Bertsio digitalean, AEBetako irakurleek egiten zituzten komentario gehienak mezu batean laburbildu daitezke: espainiarrek egin beharrekoa tontakeria komunistak utzi, gutxiagogatik gehiago lan egin eta bizimodu mailaren jaista onartzea da.

Izan ere, oraindik ez dugu egoeraren egia barneratu: lan-indar merkea izatera pasa gara. Kapitalismo sozialdemokrata tradizionalista, bere paternalismo eta moraltasun komunalarekin, bukatu da, neokapitalismo krudel, anker eta gupidagabe bati lekua uzteko. Sistema globalizatua sistema polarizatua da, non aberatsak gutxi eta oso aberats diren, eta pobreak asko, eta ez bakarrik Asian eta Afrikan. Horretara goaz, edonolako giza estrukturarik (hezkuntza, segurtasun soziala, laguntza komunak) ez duen gizarte produktibo bat izatera. Eta okerrena da, aurreko kapitalismo «ximplea» berriz iritsiko delako esperantzaz («urte txar batzuk dira, pasako dira»), batzuk trenera igotzen ari direla, burdinbideak jarraitzerik besterik ez balego bezala. Bakoitzetik hasi behar du hausnarketak, baina guztiz beharrezkoa da. Garaiz gaude oraindik antolatzeko eta sistema honi aukerak aurkitzeko. Eta aukera horiek ez doaz ez produktibotasunaren, ez neokapitalismoaren bidetik.¶